

Sann Gud, sann människa, vad är sant?

Tre inlägg på

Katharinastiftelsens Kristi Himmelfärdsseminarium i

Styrsjöbo 9 – 12 maj 2013

Jesus, sann Gud och sann människa, ja, det är så vi säger och kanske också håller för sant. Eller gör vi? Och vad menar vi i så fall? Och när vi skrapar på utsagan, vad betyder den? När kom den till? Vi säger mycket om Jesus, denna man som levde för två tusen år sedan och gav upphov till vår trosgemenskap. Men varför har människor i olika tidsåldrar tillskrivit honom olika titlar? Varför har människor formulerat utsagor om honom, som inom kristologin, läran om Jesus-Kristus, anses som sanna och omöjliga att ifrågasätta? Ingen av de som skrivit något om honom har ju faktiskt mött honom. Allt bygger på att någon annan har berättat något som han eller hon hört av någon som kanske hade mött Jesus. Och så kan vi hålla på i det oändliga i mer eller mindre trassliga kedjor av muntlig tradition och redaktionella återgivning av det som berättats. Och sedan för att ge det hela en mening så har man gått till sin egen filosofi och kultur för att hitta relevanta begrepp för att förklara vad det som man läser eller hör förkunnas kan betyda i just ens eget sammanhang. Låt oss så här långt vara på det klara med att allt som sagts om Jesus-Kristus under historiens lopp samtidigt alltid har konsekvenser för vår syn på människan, människans värdighet, värde, ursprung och bestämmelse. En svårförstådd dogm kanske i grunden säger mer om oss än om Jesus-Kristus.

Det finns förmodligen inte någon enda människa i historien som drabbats av så många överbyggnader som Jesus! Överbyggnader av bekännelser, läroutsagor, dogmer, teologier, liturgier och sist men inte minst förhållningssätt och politiska handlingar i vid bemärkelse. Och så säger vi att vi har mött Jesus som enskilda troende kristna. Men vem har vi mött egentligen? Och det är inte fel att säga att jag möter Jesus i min medmänniska när jag av den andre blir sedd och hörd för den jag själv verkligen är. Visst har jag då mött Jesus i den människan. Men innan jag kommer dithän är det åtskilliga tankeled från den människa som levde i Galiléen under de trettio första åren av vår tideräkning och som jag sedan kan säga lever vidare i dig och mig på ett mystiskt sätt.

Men ta det nu alldeles lugnt. Jag kommer inte att försöka pressa in två tusen års dogmhistoria i de tre inlägg som jag ska hålla under det här seminariet. Inte heller kommer jag att göra en fullständig bibelteologisk genomgång av det som kan ligga bakom utsagan ”sann Gud och sann människa”. Frågan ”vad är sant?” ska vi försöka reda ut under hand. Sedan ska vi beröra vissa sätt att tala om Jesus för att se vad de historiskt bottnar i. Men fokus kommer hela tiden att ligga i en fråga till oss själva. Vem är denne Jesus som du och jag mött och vilken hjälp kan vissa historiska tolkningar, eller överbyggnader, ge för att hålla det

mötet levande? Varje människa som mött Jesus har mött en sann människa som blivit en viktig följeslagare i livet, som hjälper oss att tolka det som händer, hjälper oss att skapa mening i och med vårt eget liv. Frågan ”vad är sant?” får då ett personligt svar, men det svaret behöver inte vara ett ensamt svar, utan något som man kan dela med andra. Meningsskapandet sker bara om jag faktiskt kan dela mötet med andra i en gemenskap. Och kanske är det först då även utsagan ”sann Gud” får en konkret betydelse.

Själva utsagan ”sann Gud och sann människa”

Låt oss titta på den dogmatiska formuleringen som ligger bakom ”sann Gud och sann människa” och vad den faktiskt betyder. På kyrkomötet i Kalcedon 451 framlade kyrkomännen att de kristna skulle bekänna ”en och samma Son, vår Herre Jesus Kristus, på en och samma gång fulländad i det gudomliga och fulländad i det mänskliga, sann Gud och sann människa, som också besitter en förnuftig själ och kropp; av samma väsen (*homoousios*) som Fadern vad beträffar det gudomliga, och samtidigt av samma väsen som oss vad beträffar det mänskliga; lik oss i allt, utom i synd; när det gäller hans gudomlighet, född av Fadern före all tid, men när det gäller hans mänsklighet, född för oss människor och för vår frälsning, av jungfrun Maria, Gudaföderskan, *Theotokos*...”

Hur vi ska uppfatta detta är inte lätt. Först har vi ett grekiskt språkbruk som används på en semitisk verklighet, en hellenistisk kultur och filosofisk begreppsvärld och nästan 1600 år som skiljer oss åt i tiden ... Trots det, måste vi förhålla oss till den här utsagan, vare sig vi håller den för sann eller inte. Nästan två tusen års kristen historia vilar på just det här sättet att tala om Jesus.

Först gäller det att komma bort ifrån ett slags vågskålstänkande. Jesus är inte femtio procent människa och femtio procent Gud. Han är hundra procent människa och hundra procent Gud. Den gudomliga naturen så att säga underbygger den mänskliga, och på något sätt bekräftar den mänskliga naturen det gudomliga. Men de blandas aldrig ihop. Ett annat sätt att säga det är att Gud som människa blev helt och fullt solidarisk med oss, utom i synd. Författaren till Hebréerbrevet försöker uttrycka något åt det hållet när han säger: ”Vi har inte en överstepräst som är oförmögen att känna med oss i våra svagheter, utan en som har prövats på alla sätt och varit som vi men utan synd”, Heb 4:15. Och vidare ”Under sitt liv på jorden uppsände han med höga rop och tårar enträgna böner till den som kunde rädda honom från döden, och han blev bönhörd därför att han böjde sig under Guds vilja”, Heb 5:7. Eller Lukas skildring av Jesus i Getsemane, ”I sin ångest bad han allt ivrigare, och svetten droppade som blod ner på marken”, Luk 22:44. Solidariteten ligger i en äkta mänsklig ångest. Här avslöjas ett av utsagans syften, nämligen att uttrycka solidaritet mellan Gud och

människa. Vi kan möta Jesus just som människa, men samtidigt har han en förmåga som kan ta oss förbi den ångest som hindrar vår egen befrielse. Hans testamente till oss är att säga ”Känn ingen oro och tappa inte modet”, Joh 14:27b, men han vet samtidigt vad oro, modlöshet och ångest innebär.

Utsagan kan också hjälpa oss att acceptera tillvaron sådan den är, att människorna omkring oss varken är bättre eller sämre än de är. Den hjälper oss att förstå att varje gemenskap är både helig och samtidigt att den består av syndare. Den kristologiska utsagan från Kalcedon ger oss beskrivningen av kyrkans väsen, Kristi kropp här och nu. Jesus Kristus var både helt och fullt Gud och helt och fullt människa. Man kan säga att människan Jesus helt vilade i sin gudomliga natur, att den gudomliga naturen understödde den mänskliga naturen, utgjorde dess grund. Vi måste hålla ihop två till synes motstridiga fakta, nämligen att Jesus hade en vanlig människas alla känslor av både sorg, ångest, glädje, hopp och misströstan. Samtidigt som han var utan synd kunde han så att säga ”smutsa ner sina händer” och var begränsad av de vanliga mänskliga villkoren här och nu. På samma sätt är det med oss som Kristi kropp. Som hela Kristi kropp, som hela kyrkan är vi heliga, helt genomsyrade av Gud med oss, Emmanuel, men vi är betingade av villkoren att vara en synlig gemenskap som är behäftad med människans vanliga begränsningar och synd. Vi är så att säga platsen för Guds självkommunikation, Guds självutgivande, den verklighet med vilken Gud vill ha en levande relation, trots dess mindre tilltalande karaktärsdrag.

Människa och Gud, ett tecken som väcker strid

Lukas berättar om den gamle mannen Symeon i Jerusalems tempel i vilkens mun han lägger de kryptiska orden till Maria: ”Detta barn skall bli till fall eller upprättelse för många i Israel och till ett tecken som väcker strid – ja, också genom din egen själ skall det gå ett svärd – för att mångas innersta tankar skall komma i dagen”, Luk 2:34-35. Avsnittet ingår i Lukas barndomsberättelse och ska inte tolkas som någon dokumentär historisk skildring, utan är en teologisk utläggning om vem denne Jesus är långt efter hans död och uppståndelse. Tolkningen hämtar Lukas från profeten Jesaja som talar om Gud som uppmanar folket till omvändelse: ”Inse att det är Herren Sebaot som stämplar mot er – honom skall ni frukta, honom skall ni bäva för. Ja, han stämplar mot Israels båda folk, han skall bli en sten som de snavar på och en klippa som de stöter emot, och för Jerusalems invånare skall han bli en snara och en fälla. Många skall snava på den, falla och krossas, snärjas och fångas”, Jes 8:13-15. Gud upprörs av folkets halsstarrighet, bristande tro och orättfärdighet och han lägger sig i. Han tänker agera som en klippa som inte ger vika. Och vi kommer också ihåg att Jesus ofta tolkas som en ”stötsten” och ”hörnsten” bland annat av Paulus i

Romarbrevet: ”Vad innebär nu detta? Jo, att hedningarna, som inte strävade efter rättfärdighet, har vunnit rättfärdighet, men en rättfärdighet som bygger på tro. Israel däremot, som strävade efter en lag som ger rättfärdighet, kom inte fram till den lagen. Varför? Därför att de inte höll sig till tron utan ville hålla sig till gärningarna. De snubblade över den stötesten som skriften talar om: *Se, i Sion lägger jag en sten som man snavar på, en klippa som man stöter emot. Men den som tror på den skall inte stå där med skam*”, Rom 9:30-33. Också Paulus vilar sin tolkning på profeten Jesaja: ”Därför säger Herren Gud: Se, jag lägger en grundsten på Sion, en sten som håller provet, en utvald hörnsten som säker grund. Den som har tro förhastar sig inte. Jag skall göra rätten till mätsnöre och rättfärdigheten till sänklod”, Jes 28:16-17a. Vi ska inte dra några förhastade slutsatser av vare sig Lukas eller Paulus tolkningar om vem denne Jesus var. De vill säga att Jesus under sitt liv har agerat på det sätt som Gud hade varnat sitt folk att han tänkte göra, det vill säga på det vis som redan profeten Jesaja hade beskrivit Guds handlingar med sitt folk. Lukas och Paulus bekänner Jesus som Messias, Guds smorde, men går i just dessa texter inte mycket längre än så.

Hela Nya Testamentet vittnar om en strid mellan olika grupper om hur Jesus ska tolkas, om vem han var. Och ingen av de som skrivit de texter vi har, eller redigerat dem, har någonsin mött den historiske mannen Jesus ansikte mot ansikte. De berättar vad de själva hört och hur de och andra har tolkat honom. Jesus har alltid väckt strid. Han väckte strid redan under sitt liv och striden fortsatte från första dagen efter det som vi kallar hans uppståndelse från de döda. Idag väcker han också strid, överallt. Ingen kan hävda att Jesus har dött.

Idag vet vi oändligt mycket mer om denne Jesus än vad ens hans närmaste lärjungar kan ha vetat. Vi kan avläsa åtminstone delar av hans livsgärning i ljuset av två tusen års historia. Naturligtvis kan historien också göra att vi missförstår det som denne Jesus var och ville förkunna. På något sätt undflyr Jesus alltid våra tidsbegränsade forskningsinstrument och språkliga begrepp, och därmed våra tolkningar och utläggningar om honom.

När vi skisserar bilden av Jesus så använder vi flera olika vetenskaper och rör oss inom olika traditionsriktningar. En akademisk historiker kommer att hävda vissa, få, objektiva fakta. Det handlar om ett slags registerutdrag från folkbokföringen med några tillägg i marginalen. Exegeterna kan gå lite längre med att vaska fram sannolika fakta från texter som gör anspråk på att beskriva något om Jesu liv och verksamhet. Texterna som de har att tillgå är inte ”historiska” i vår bemärkelse, utan utgörs av olika litterära genrer, där förstas evangelierna är den främsta källan. Men de så kallade evangelisterna var i första hand teologer, de tolkade det som de hade hört om denne Jesus. Teologernas uppgift idag är att skapa en mening för vår egen tid utifrån det som de första lärjungarna förkunnade om Jesus, nämligen att Gud hade uppväckt honom från

de döda och att han på ett eller annat sätt lever vidare i den kristna gemenskapen. Teologerna måste utgå från både historikernas och exegeternas resultat men också relatera till hur de kristna gemenskaperna förhållit sig till detta under historiens lopp, det vill säga tolka den stora Traditionen. Alla har ju mött den Uppståndne i något avseende.

Alla tre disciplinerna, historia, exegetik och teologi, gör också ett slags omvärldsanalys. Historiska fakta samt betydelsen av människan Jesus Kristus ska sättas in i ett politiskt, socialt och religiöst sammanhang, i en judisk kontext, som dominerades av en hellenistisk kultur och en romersk administration.

Till slut har vi kyrkans lära, eller kanske snarare, kyrkornas läror, som fastställt och fortsätter att fastställa hur vi som kollektiv bör uppfatta vem Jesus Kristus var samt hur vår relation till denne Jesus Kristus bör vara idag och hur detta ska påverka våra liv. De olika kyrkliga gemenskaperna utgår från olika tolkningskriterier i den här processen och olika grupper inom gemenskaperna tillskrivs olika former av tolkningsföreträdelse. Allt detta måste analyseras om vi ska förstå varför en viss kyrklig gemenskap uttalar sig som den gör om Jesus Kristus och om konsekvenserna av vår tro på honom.

Det är viktigt att hålla isär fem olika sätt att närma sig Jesus på. Historikern befattar sig endast med empiriskt och rationellt verifierbara fakta. Exegeten försöker utifrån dessa historiska fakta och en litterär och språklig analys komma fram till vad som också varit förkunnelsen som denne Jesus. Teologen skapar mening och sammanhang för vår tro på Jesus, i allmänhet för vår tro på Jesus som Kristus, det vill säga som Messias. Teologen kan gå utanför tid och rum, utanför de historiska verifierbara fakta som är för handen. Kyrkan definierar hur vi som kollektiv ska uppfatta Jesus Kristus då liksom här och nu. Till sist återstår också vårt personliga möte och vår egen vandring med Jesus, vilket återges på lika många sätt som det finns människor. Det avgörande är att kunna hålla isär dessa olika närmanden till Jesus och ändå kunna skildra en hel mosaik.

Vad vet vi historiskt?

När vi talar om den historiske Jesus måste vi först ha klart för oss vad vi menar. Ibland stöter man på begreppet den *verkliga* Jesus, ”the real Jesus”. Frågan är om man över huvud taget kan teckna ett *verkligt* porträtt av någon enda människa. För människor som ligger oss nära i tiden kanske vi kan få fram en någotsånär fullödlig bild utifrån objektiva data av det vi känner till om personens historia. Men vi kan aldrig komma åt en persons inre liv, de verkliga motivationerna som ligger bakom en individs reaktioner och handlingar, det vill säga vi når inte fram till en persons subjektiva data. Alla beskrivningar av en

person utgår från ett visst perspektiv och kan aldrig ta in hela verkligheten. Även en självbiografi har en begränsad infallsvinkel, eftersom man antingen vill framställa sig själv i ett visst ljus, eller dölja vissa fakta. Alla dessa biografier av en person är i och för sig sanna, men de är inte fullständiga, vi kommer aldrig att veta allt.

Somliga skribenter rör sig med termen den *jordiske* Jesus, ”the earthly Jesus”. Från ett historiskt perspektiv är begreppet omöjligt eftersom det antyder att det också finns något annat än en jordisk verklighet för människan Jesus. Vare sig det åsyftar en existens före Jesu födelse, det som teologiskt kallas preexistens, eller uppståndelsen efter Jesu död, så kan en historiker inte ta in dessa dimensioner i sin forskning. Historikern kan bara befatta sig med det som ligger inom tid och rum.

Till sist återstår det vi kallar för den *historiske* Jesus, ”the historical Jesus”. Den bild som vi då tecknar av människan Jesus måste bygga på historiskt verifierbara fakta. Eftersom personen Jesus levde för så pass länge sedan återstår bara några fragment till ett historiskt porträtt. Historien kan ge oss en stor sannolikhetsbild av Jesus och till denna kan vi lägga ytterligare några goda gissningar. Här tar historievetenskapen slut och vi får sedan vända oss till exegeten och teologen för att ge mer konturer och fyllnad till porträttet.

Vi har bara en mager historisk bild av Jesus och den rör sig i en skala från hög till osäker sannolikhet. Med absolut visshet kan vi konstatera att Jesus var jude och att han mötte Johannes Döparen i början av sin verksamhet någon gång efter år 28 efter vår tideräkning och inspirerades av densamme, och att han blev korsfäst i Jerusalem. Med trolig sannolikhet föddes Jesus, Yeshua, i slutet av kung Herodes den Stores regeringstid, kanske mellan år 7 – 4 före vår tideräkning. Han föddes kanske i Betlehem, men troligare i Nazareth, där han i alla fall med stor sannolikhet växte upp. Hans mor hette Miryam och hans förmodade fader Yosef. De synoptiska evangelierna namnger fyra av Jesu bröder: Jakob, Josef, Judah och Simon och han måste ha haft åtminstone två systrar. Det finns ingenting i den historiska språkforskningen, den litterära stilen eller de sociala mönstren som försvarar den traditionella tolkningen att det här skulle röra sig om kusiner till Jesus¹.

Övriga historiska anspråk i exempelvis barndomsberättelserna i Matteus och Lukas måste betraktas som så kallade theologoumena², det vill säga en teologisk

¹ John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume 1, The Roots of the Problem and the Person*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1991, pp 318 - 332

² John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume 1, The Roots of the Problem and the Person*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1991, p. 237, not 41.

berättelse eller utläggning skildrad som en historisk händelse. Evangelierna är fyllda av sådana texter, liksom för övrigt den Heliga Skrift i sin helhet.

Namnen i Jesu familj går alla tillbaka till den judiska ärofyllda historien med patriarkerna, uttåget ur Egypten och erövrandet av det utlovade landet. Namngivningen tyder på att familjen var del av den religiösa väckelse som ägde rum i Galiléen under Jesu tid. Men som del av en enkel jordbruksbygd följde de säkert bara det allra viktigaste i den judiska traditionen som omskärelsen, Sabbaten, matlagarna och vallfärdandet till Jerusalems tempel. Judarna i Galiléen betonade säkert mycket av de yttre formerna av sin religiositet som en gränsdragning mot den omgivande hellenistiska kulturen och den romerska ockupationsmakten.³

Vi vet också att Maria, hans mor, och hans syskon, levde när han började sin offentliga verksamhet. De verkar dock inte ha imponerats särskilt mycket om vi får tro Markus. ”När Jesus kom hem samlades folket på nytt, så att han och lärjungarna inte ens kom åt att äta. Hans anhöriga fick höra det och gav sig i väg för att ta hand om honom; de menade att han var från sina sinnen”, 3:20-21. Jesus talade arameiska och kunde troligen enstaka ord och fraser på grekiska, som var det språk som användes inom både handel, kultur och administration. Förmodligen hade Jesus också lärt sig läsa hebreiska i skriftrullarna i synagogan i Nazareth. Allt tyder på att Jesus också var någon form för träarbetare vilket placerade honom någonstans bland genomsnittet av allmänt fattiga jordarbetare i Galiléen.

Den kände exegeten John P. Meier framhäver betydelsen av att ständigt på nytt studera Jesus ur ett historievetenskapligt perspektiv för att så skapa ett korrektiv för teologin. Det är helt enkelt inte meningen att vi någonsin fullt ut ska få grepp om vem Jesus Kristus är. Om vi inte utmanas, och kanske även förvirras, av den historiske Jesus, så kan vi vara säkra på att det inte är den levande Jesus Kristus vi möter. ”Om vi förstår den historiske Jesus korrekt så är han ett skydd mot att vi förminskar den kristna tron i allmänhet och kristologin i synnerhet till en passande ideologi av vilken kulör den än har. Den historiske Jesus kan inte hållas fast i en given tankeskola och just detta driver teologer att gå fram på nya vägar; således förblir den historiske Jesus en ständig drivfjäder för teologisk förnyelse” skriver Meier⁴.

Exegetens roll är att utifrån den historisk-kritiska metoden vaska fram historiska fakta, göra en omvärldsanalys, analysera språket och den kulturella och religiösa

³ John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume II, Mentor, Message and Miracles*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1994, p. 1039 - 1040

⁴ John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume 1, The Roots of the Problem and the Person*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1991, p. 199 – 200.

traditionsbakgrunden, definiera en texts litterära genre och hur den kommit till samt föreslå vilken intention författaren eller författarna till texten kan ha haft och hur den kan ha mottagits av eller vilken roll texten kan ha spelat hos åsyftade läsare eller åhörare. Exegeten rör sig i ett fält mellan historiska fakta och kvalificerade gissningar och han eller hon kommer också in på teologens område eftersom exegeten *tolkar* historiska fakta och då påverkas av sin egen trostillhörighet och sitt eget kulturella och sociala sammanhang.

Det står utom allt tvivel att vi idag vet oerhört mycket mer om det samhälle som Jesus verkade i. Nutida arkeologisk forskning, bättre kunskap om det arameiska språket och kulturen samt fördjupade kunskaper i judaistik har lett till nya insikter om den historiske Jesus⁵.

Men vad som är sant, det måste till sist, du och jag, vi tillsammans, avgöra. Och det är inte en sanning ristad i sten en gång för alla. Det är en levande sanning som hela tiden förflyttas genom de möten vi gör med Jesus Kristus i vår tur.

⁵ John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume II, Mentor, Message and Miracles*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1994, p. 2

Sann Gud och sann människa, vad är sant? Möten och meningsskapande (del 2)

I den första delen av det här seminariet försökte vi sätta in utsagan ”sann Gud och sann människa” i ett historiskt perspektiv och vi gjorde också ett resonemang om hur vi kan tolka detta. Vi snuddade vid hur Lukas, Paulus och författaren till Hebréerbrevet på ett par ställen hade tolkat vem Jesus var, vilken betydelse han hade fått. Men vi poängterade också att ingen av dem hade mött den historiska personen Jesus.

Lukas, Paulus, författaren till Hebréerbrevet, liksom alla nytestamentliga författare är teologer, det vill säga de försöker att skapa mening utifrån det som de har hört berättas om Jesus och hur andra i deras omgivning redan har tolkat honom. Givet är att de alltid utgår från Jesu egen religiösa tradition, den judiska, och att de sätter in honom i den tolkningstradition som var hans och som vi känner igen i den hebreiska bibeln liksom i andra judiska texter. Teologens roll är att skapa mening och sammanhang med de tillgängliga fakta och nedärvda föreställningar som vi har om vår tro. Jordmånen och begreppsvärlden i det sammanhanget är den judiska. Teologen skapar ett språk för att förmedla något till sin samtid och försöker formulera en självförståelse, en religiös identitet till såväl individ som kollektiv. Det är teologens privilegium att röra sig utanför det historiskt verifierbara, men han eller hon måste återknyta tron till ett ursprung och peka mot en bestämmelse som ska ge mening åt nuet och ett hopp om förändring och förnyelse. Teologen måste hitta den ursprungliga intuitionen, eller ursprungsberättelsen, som handlar om mötet mellan Gud och människa, och ge nytt liv åt just detta minne. Dominikanen Marie-Dominique Chenu talade i det sammanhanget om vårt ”subversiva minne”. Teologen måste vara ett slags revolutionär för att förkunnelsen på nytt ska få betydelse. Teologen är så att säga trosgemenskapens rörmokare liksom programmerare och rengör och uppdaterar vår programmering, vår identitet. Till skillnad från exegeten och historikern så kan teologen röra sig fritt utanför tid och rum och göra utsagor om en verklighet som finns bortom det empiriskt och rationellt bevisbara.

För att gemenskapen ska kunna omfatta så många som möjligt över både tid och rum, så bör teologens beskrivningar vara så inkluderande som möjligt, också för att sanningen i sig själv aldrig kan fångas och fästas på pränt en gång för alla. God teologi är alltid ett både och, aldrig ett antingen eller. Här är utsagan ”sann Gud och sann människa” suverän, eftersom vi faktiskt kan tolka den utifrån ett mycket brett perspektiv. Den exkluderar egentligen ingenting, men inkluderar egentligen allt!

All teologi utgår också från en existentiell erfarenhet, ett möte med någon eller något. De kristna teologerna berättar alla om mötet med Jesus Kristus. I det avseendet är de nytestamentliga författarna våra första kristna teologer, de berättar om människor som mött den historiske personen Jesus eller den uppståndne. De berättar om de som bekänner denne Jesus som Messias, Guds smorde, på grekiska Kristus. De berättar om dessa möten med intentionen att hjälpa oss andra till att göra liknande möten med den uppståndne Jesus Kristus. Allt som de återger är färgat av att de tror att Gud har uppväckt människan Jesus från döden, att han lever, men också att han återförenats med Fadern, och att kommunikationen nu sker genom Anden. Här har vi lämnat den historiska dokumentären för länge sedan och rör oss i det som traditionellt kallas frälsningshistoria. Vi kan också kalla det för en existentiell historia som skänker mening med livet och hopp om förändring. En teologisk utläggning kan varken vara sann eller falsk i objektiv bemärkelse, även om den alltid måste vara logiskt konsistent. Men om den inte ger mig ord för min självförståelse eller skänker mening och hopp, är den irrelevant. Och mycket teologi är irrelevant.

Paulus och evangelisternas möten med den uppståndne

Den äldste kristologen är Paulus. Till skillnad från evangelisterna skriver han inga teologiska biografier och återger inga möten med den historiske Jesus. Han har bara ett fokus, att föra Jesu budskap vidare såsom han själv tolkat det utifrån sin judiska bakgrund och att själv omsätta det i praktiken. Han kallar detta för att ”mima” Kristus. I den svenska översättningen återges det med att Paulus åhörare ska ta honom till föredöme, vilket är helt inadekvat med tanke på det Paulus åsyftar. *Mimetai mou ginesthe*, skriver han i Första Korinthiebrevet, ”Bli mina medmimare” 1 Kor 4:16, ”Mima mig liksom jag mimar Kristus” (”Ha mig till föredöme liksom jag har Kristus till föredöme”) 1 Kor 11:1 och i Filippiebrevet 3:17: ”Ta mig till föredöme allesammans, och se på dem som lever efter det exempel vi har gett er.” Mima handlar inte om att härma eller imitera utan att göra så som Jesus kan tänkas ha gjort om han levte i vår egen situation. Det handlar om att anta det förhållningssätt som vi tolkar som Jesu eget förhållningssätt. Paulus som verkade bara ett tiotal år efter Jesu död hade förstås inte bara kunskap om, utan lade också stor vikt vid den tradition som Jesus själv levte i, även om han aldrig berättade om den på samma sätt som evangelisterna. Det är i det här sammanhanget mycket viktigt att påpeka att Paulus var en trofast jude och förblev det eftersom Jesus själv var det.

Paulus möter den uppståndne Jesus, något han själv återger i Galaterbrevet 1:15 och Första Korinthiebrevet 15:8. Paulus bara konstaterar han gjort det och det har mycket lite gemensamt med hur den händelsen skildras i Apostlagärningarna, men som är den vi oftast tänker på. Helt felaktigt har detta

möte återgivits som Paulus omvändelse. Från vad och till vad kan man med rätta fråga sig. Han förblev jude och fördjupades, kanske till och med radikaliserades, i sin trostradition och han erkänner att Jesus är den Messias de flesta judar väntade på.

Paulus skildrar mötet med den uppståndne som början på en intim relation. I Filipperbrevet 3:7-11 skriver han: ”Men allt sådant som var en vinst för mig har jag för Kristi skull kommit att räkna som en ren förlust. Ja, jag räknar faktiskt allt som en förlust jämfört med det som är långt mera värt, kunskapen om min herre Kristus Jesus. För hans skull har allt det andra förlorat sitt värde för mig. Jag kastar det på sophögen för att vinna Kristus och få leva i honom, inte med den rättfärdighet som lagen ger utan med den som kommer av tro på Kristus, den rättfärdighet som Gud ger åt dem som tror. Jag vill lära känna Kristus och kraften från hans uppståndelse och dela hans lidanden, genom att bli lik honom i en död som hans - kanske jag då kan nå fram till uppståndelsen från de döda.”

För en jude på Paulus tid låg det en innerlig intimitet i uttrycket ”att lära känna” och ”ha kunskap om någon”. Motsvarigheten på hebreiska kan till och med betyda att ha samlag med någon. Paulus vill leva *i* Kristus, dela hans lidanden och bli lik honom i en död som hans, han ville mima honom, gå i hans fotspår. Det är svårt att beskriva en djupare intimitet med någon. Relationen med Kristus, den uppståndne, ska på sikt förvandla Paulus och leda honom till en personlig uppståndelse från de döda. Det är inte en erfarenhet som görs en gång för alla utan en relation som är underkastad tidens utveckling. Det är ett pågående mimande av Kristus ända till dess att gesterna och förhållningssättet helt förvandlar Paulus själv till Kristus. Det är den här relationen som Paulus vill förmedla till andra människor, och i sina brev bereder han vägen för nya möten med den uppståndne. Dessa möten ska sedan förvandla oss till Kristus, vi ska bli Kristus. Det här är helt grundläggande och i de äldsta dopformuleringarna betonades att vi iklädde oss Kristus, eller som vi läser i Galaterbrevet ”Alla är ni nämligen genom tron Guds söner, i Kristus Jesus. Är ni döpta in i Kristus har ni också iklätt er Kristus. Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus. Men om ni tillhör Kristus är ni också avkomlingar till Abraham och arvtagare enligt löftet”, Gal 3:26-29. Texten är mycket intressant eftersom vi inte bara ”blir” Kristus utan också på ett helt jämbördigt sätt infogas i Guds gemenskap som hans söner och döttrar. Vi är arvtagare på samma nivå som Jesus Kristus själv. Precis som Kristus är den smorde, blir vi smorda och får fullständig kunskap om Guds Rike genom Anden.

Det är här som det förbund profeten Jeremia förkunnar blir verklighet och det är inte osannolikt att Paulus har tolkat dopet efter denna profeta. ”Det skall komma en tid, säger Herren, då jag skall sluta ett nytt förbund med Israel och med Juda, inte ett sådant förbund som jag slöt med deras fäder när jag tog dem

vid handen och förde dem ut ur Egypten, det förbund med mig som de bröt, fastän jag var deras herre, säger Herren. Nej, detta är det förbund jag skall sluta med Israel när tiden är inne, säger Herren: Jag skall lägga min lag i deras bröst och skriva den i deras hjärtan. Jag skall vara deras Gud och de skall vara mitt folk. De skall inte längre behöva undervisa varandra och säga: ”Lär känna Herren”, ty de skall alla känna mig, från den minste till den störste, säger Herren. Jag skall förlåta dem deras skuld, och deras synd skall jag inte längre minnas”, Jer 31:31-34.

I botten ligger förstås att varje människa enligt den judiska traditionen var skapad till Guds avbild och likhet och förmågan att representera Gud i relation till allt annat skapat finns således redan nedlagd i varje människa. Utsagan ”sann Gud och sann människa” kan här få oanade dimensioner. Och här ligger grunden för varje människas nedärvda värde och värdighet.

Evangelisterna skildrar sina möten med den uppståndne på ett indirekt sätt. Mötena sker genom andra personer och förläggs under Jesu liv. Det är till synes den historiske Jesus som de omtalade personerna möter, men evangelisterna berättar om dessa möten i ljuset av uppståndelsen. Det betyder inte att de möten som historiskt verkligen ägde rum mellan Jesus och olika människor inte skulle ha haft stor betydelse för individerna ifråga redan när de skedde. Den historiske Jesus måste ha förmedlat något utöver det vanliga och förvandlat livet för enskilda personer för att man faktiskt alls senare ska ha uppfattat hans uppståndelse. De möten som evangelisterna skildrar har alltså en historisk betydelse och innehåller en historisk sanning även om detaljerna inte behöver vara fakta som går att dokumentera.

En typ av sådana möten som vi får vetskap om genom evangelisterna är mellan Jesus och hans lärjungar. Vi behöver inte fastna i vilka dessa var, hur pass vid kretsen var och om Jesus hade en inre krets av lärjungar bland den större skaran. Det viktiga är att en rad människor fick ett så starkt förtroende för Jesus att de gav upp det som de dittills hade gjort i sina liv och helt följde honom. Alla blev inte lärjungar i strikt bemärkelse, men de ändrade sina liv och blev del av Guds rike. En sådan berättelse är mötet mellan Jesus och Sackaios som Lukas omtalar. ”Han kom in i Jeriko och gick genom staden. Där fanns en man som hette Sackaios, och han hade hand om tullen och han var rik. Han ville gärna se vem denne Jesus var men kunde inte för folkmassan, för han var liten till växten. Han sprang i förväg och klättrade upp i en sykomor för att kunna se honom, eftersom han skulle gå förbi där. När Jesus kom dit såg han upp mot honom och sade: ”Skynda dig ner, Sackaios, i dag skall jag gästa ditt hem.” Sackaios skyndade sig ner och tog emot honom med glädje. Alla som såg det mumlade förargat: ”Han har tagit in hos en syndare.” Men Sackaios ställde sig upp och sade till Herren: ”Hälften av vad jag äger, herre, skall jag ge åt de fattiga. Och har jag

pressat ut pengar av någon skall jag betala igen det fyrdubbelt.” Jesus sade till honom: ”I dag har räddningen nått detta hus – han är också en son till Abraham, och Människosonen har kommit för att söka efter det som var förlorat och rädda det”, Luk 19:1-10. Berättelsen är charmerande, men pekar på ett allvar i efterföljelsen, mimandet av Jesus. Mötet får långtgående konsekvenser inte bara för Sackaios liv, utan för alla de som han nu kommer att träffa i sin tur. Han har iklätt sig Kristus och kommer att befria skuldyngda människor.

Den här typen av berättelser måste återge någon form för historiska möten som fick en social, relationell påverkan på en större grupp människor eftersom de ändrade det historiska förloppet, åtminstone på lokal nivå.⁶ Det är möten i tro, tillit och engagemang, men så är också alla betydelsefulla möten människor emellan! Och det kan inte nog understrykas att utan dessa möten i tro och tillit hade Jesu död och uppståndelse troligen gått oförmärkta förbi. Om herr Carlsson uppstår från de döda och visar sig för några vilka som helst så är jag rädd att det inte kommer att få någon bestående verkan! Det fanns alltså något i den historiske personen Jesus som redan under hans livstid förmedlade något gudomligt.

Mötena mellan den historiske Jesus och enskilda personer omtalades muntligen gång på gång till dess evangelisterna skrev ner vissa av dem för att tjäna ett allt överskuggande syfte, nämligen att visa på att Jesus var Messias. Konkreta möten blev så småningom teologi, och vilka möten som verkligen ägt rum och vad de bestått i kommer vi troligen aldrig att få veta. Det är berättelsens meningsskapande betydelse som är avgörande, inte vad som hände om det verkligen hände. Evangelisterna vill liksom Paulus bereda vägen för nya möten med den uppståndne.

Är det då möjligt att alls få fram några historiska fakta i evangelietexterna förutom det vi redan tidigare konstaterat? Evangelierna skrevs ner i ett sammanhang då en gryende kristen gemenskap började ta form inom och utom judiska grupper. Berättelserna är som vi sagt teologiska och riktar sig till en sårbar om än växande minoritet. Vilka kriterier kan vi ställa upp för att hävda att något i berättelserna också skulle kunna vara historiska fakta? Historikerna är i stort överens om ett antal punkter och här ska jag bara nämna en.⁷

⁶ Dunn, James, D.G., *An New Perspective on Jesus, What the Quest for the Historical Jesus Missed*, SPCK, London, 2005, p. 23 ss

⁷ John P. Meier, *A Marginal Jew, Volume II, Mentor, Message and Miracles*, The Anchor Bible Reference Library, New York, 1994, p. 5

När evangelisterna talar om saker som skulle kunna vara genanta för den första kyrkan att föra vidare, händelser eller ord som försvårade utformandet av en teologi om Jesus Kristus då kan man förmoda att de bygger på en historisk händelse. De skulle annars ha censurerats bort. Att Jesus lät sig döpas av Johannes är ett sådant faktum. Evangelisten Johannes som talar om Jesus som en gudsmanifestation från första stund, som Guds *shekinah*, härlighet, underlåter också att redogöra för själva dopet. Det är helt enkelt pinsamt att Guds Shekinah måste döpas av en människa, tillika ett omvändelsesdop som renade från synd! Evangelisten Johannes, till skillnad från synoptikerna, låter däremot Jesus själv döpa (3:26) och får det nästan att se ut som om Jesus "härmade" Johannes, utan att först ha haft någon nämnvärd kontakt med honom. Synoptikernas återgivning av Jesu dop lutar därför mot det historiskt sannolika, snarare än Johannesevangeliets förskönande framställning. Jesus är "sann människa".

"Han ägde Guds gestalt"

Vi anar redan att utsagan från Kalcedon, "sann Gud och sann människa", faktiskt har ett bibliskt ursprung, att den finns som ett embryo redan i den teologi som Paulus framlägger. Vissa av Johannesevangeliets redaktörer skildrar långt senare ett mer utvecklat embryo till framför allt "sann Gud", samtidigt som den judiska traditionsbakgrunden är mycket stark rakt igenom hela Johannesevangeliet. Vi är ändå långt ifrån den grekiska filosofins begreppsvärld med "väsen", "natur" och "person", som till exempel personerna i treenigheten.

I Paulus brev till Filipperna läser vi om Jesus att "han ägde Guds gestalt men vakade inte över sin jämlikhet med Gud utan avstod från allt och antog en tjänares gestalt då han blev som en av oss", Fil 2:6-7. Meningen kan lätt tolkas som en föregångare till Kalcedons utsaga, men har i grunden en helt annan betydelse. Lite längre fram i den kända Kristushymnen sägs att "alla tungor skall bekänna att Jesus Kristus är herre, Gud Fadern till ära", Fil 2:11. Titeln Herre, Kyrios, förekommer minst två hundra gånger hos Paulus i lite olika sammansättningar. Det visar på Jesu Kristi status och värdighet, på hans förhärligande, men gör honom inte omedelbart till "sann Gud". Förhärligandet kommer först efter uppståndelsen som är den händelse som utverkar upphöjdheten. I sin nya, uppståndna kropp, kan Kristus själv ge liv och därmed vara Herre över både levande och döda: "Ty Kristus dog och fick liv igen för att härska över både döda och levande" läser vi i Romarbrevet 14:9. Och det är viktigt att understryka att allt som har med Jesus att göra, inklusive att vi bekänner honom som herre, endast är till Guds Faderns ära hos Paulus.

Hymnens egentliga syfte är efterföljelsen, precis som att "mima" Kristus. "Låt det sinnelag råda hos er som också fanns hos Kristus Jesus. Han ägde Guds

gestalt men vakade inte över sin jämlikhet med Gud utan avstod från allt och antog en tjänares gestalt då han blev som en av oss. När han till det yttre hade blivit människa gjorde han sig ödmjuk och var lydig ända till döden, döden på ett kors. Därför har Gud upphöjt honom över allt annat och gett honom det namn som står över alla andra namn, för att alla knän skall böjas för Jesu namn, i himlen, på jorden och under jorden, och alla tungor bekänna att Jesus Kristus är herre, Gud fadern till ära. Därför, mina kära, ni som alltid har varit lydiga: arbeta med fruktan och bävan på er frälsning, inte bara så som när jag var hos er utan ännu mer nu när jag är långt borta. Ty det är Gud som verkar i er så att ni både i vilja och gärning förverkligar hans syfte”, Fil 2:5-13.

Och att mima Kristus för Paulus var att böja knä för den ende Guden, och om det görs för Jesu skull i hymnen, så är det ytterst till Guds ära. Den som skrev hymnen, det är omtvistat om det verkligen är Paulus, hade säkert profeten Jesaja i bakhuvudet: ”Berätta, kom med ert svar, överlägg tillsammans! Vem förutsade detta, berättade om det i förväg? Det gjorde jag, Herren. Det finns ingen annan Gud än jag, ingen trofast Gud som hjälper utom jag. Vänd er till mig, folk från hela jorden, så skall ni bli hjälpta. Jag är Gud, ingen annan finns. Jag svär vid mig själv, det jag säger är sant, mitt ord står fast: För mig skall alla böja knä, alla skall svära mig trohet”, Jes 45:21-23. Ödmjukheten och lydnaden i hymnen anspelar också på den lidande tjänaren hos Jesaja, som bär folkets missgärningar, sonar deras synder, och på så vis upprättar relationen mellan Gud och det judiska folket. Det är också det uppdraget som evangelisterna berättar att Jesus såg som sin kallelse. Det framkommer i lite olika berättelser, men en av de tydligaste är mötet mellan Jesus och den kanaaneiska kvinnan i Matteusevangeliet. ”Därifrån drog sig Jesus undan till området kring Tyros och Sidon. En kanaaneisk kvinna från dessa trakter mötte honom och ropade: ”Herre, Davids son, förbarma dig över mig! Min dotter plågas svårt av en demon.” Han gav henne inget svar. Då gick hans lärjungar fram och bad honom: ”Säg åt henne att ge sig i väg, hon går ju bakom oss och ropar.” Han svarade: ”Jag har inte blivit sänd till andra än de förlorade fåren av Israels folk.” Men hon kom och föll ner för honom och sade: ”Herre, hjälp mig.” Han svarade: ”Det är inte rätt att ta brödet från barnen och kasta det åt hundarna.” – ”Nej, herre”, sade hon, ”men hundarna äter ju smulorna som faller från deras herrars bord.” Då sade Jesus till henne: ”Kvinna, din tro är stark, det skall bli som du vill.” Och från den stunden var hennes dotter frisk”, Matt 15:21-28.

Jesus som Herre tar inte platsen från Gud utan det handlar om att Herren Jesus förhärligar Gud. Jesus som Herre ska förstås som en manifestation av Guds makt och härlighet i likhet med Guds *Shekinah*. Jesus tar inte Guds auktoritet ifrån Gud. Paulus skriver i 1 Kor 8:5-6: ”Ty även om det finns så kallade gudar, i himlen eller på jorden - och det finns ju många gudar och många herrar - så har vi bara en Gud, fadern från vilken allting utgår och som är vårt mål, och bara en

herre, Jesus Kristus genom vilken allt är till och genom vilken vi är till.” Paulus identifierar aldrig Herren Jesus med Herren Gud. Gud är Jesu Kristi Fader, 2 Kor 1:3: ”Välsignad är vår herre Jesu Kristi Gud och fader, barmhärtighetens fader och all trösts Gud” och han åtskiljer alltid Fadern och Herren Jesus Kristus vilket vi tydligt ser i 1 Kor 3:23: ”Men ni tillhör Kristus, och Kristus tillhör Gud.” Samtidigt står det helt klart att Paulus uppfattar att den historiska personen Jesus i allt har mimat Gud, varit Gud för människorna på ett fulländat sätt. Jesus hade fullkomnat Lagen, tagit den på sig i dess fullhet, som sann människa.

Möten nu

Precis som för Paulus så är de möten som skett och sker med Jesus Kristus, möten med den uppståndne. Varje möte är unikt och subjektivt men i de allra flesta fall kan åskådare konstatera att ett sådant möte förändrat personen eller gör att personen lever av mötet på ett visst sätt. Mötena måste vara inordnade i en kristen gemenskap. De sker inte utan att det finns åtminstone några andra kristna omkring och all kristen tradition har också hävdad att man inte kan vara kristen på egen hand. Även Paulus måste inordna sig i en tradition och få undervisning och bli döpt för att hans möte med den uppståndne ska ha någon betydelse. Traditionen och gemenskapen måste vara eller bli en del av mötet och det är ett möte med hela den abrahamitiska troshistorien. Det är ett möte såväl med en empiriskt verifierbar historia som med tolkningar av densamma. Var och en av oss måste sedan själv skapa ordning och reda i vår tro för att den ska vara meningsfull och bärande i våra liv. Vi gör helt enkelt teologi så snart vi vill förklara vad det är vi tror. Och här kommer vi att blanda både faktisk historia och olika tolkningstraditioner.

Sann Gud och sann människa, vad är sant? Kristendomen är grundad på en förlorad kropp (del 3)

Guds Son

Paulus skriver i Galaterbrevet ”Men när tiden var inne sände Gud sin son, född av en kvinna och född att stå under lagen, för att han skulle friköpa dem som står under lagen och vi få söners rätt. Och eftersom ni är söner har Gud sänt sin sons ande in i vårt hjärta, och den ropar: ”Abba! Fader!” Alltså är du inte längre slav, utan son. Och är du son har Gud också gjort dig till arvtagare”, Gal 4:4-7. Vad menar Paulus när han talar om Jesus som Guds son? Är det ett uttalande i tro eller bottnar det i en judisk tradition med en annan betydelse än att Jesus var ”sann Gud”? Vi har redan antytt att barnskapet hos Gud handlar om varje döpt person, att vi blir medarvingar till Jesus Kristus, att vi precis som Paulus säger i Galaterbrevet, är Guds söner och döttrar.

Paulus talar om Jesus som ”Guds Son” från början i sina brev. Själv känner han bara till Jesus som den uppståndne och förkunnelsen riktar sig till oss om vad barnskapet betyder för oss genom dopet. Evangelisterna skildrar däremot ett slags logisk kronologi fram till Jesu död och uppståndelse. Markus, den äldste evangelisten, börjar sitt evangelium när Jesus möter Johannes Döparen, alltså med ett tämligen säkert historiskt fakta, som jag nämnde tidigare. Sedan låter han mötena mellan Jesus och olika personer indirekt visa på att Jesus har mer myndighet, auktoritet och trovärdighet än människor normalt har och vi börjar ana att det kan handla om någonting mer än en vanlig människa. Uppståndelsen bekräftar misstankarna, men innan dess är Jesu utblottelse som människa total hos Markus. Matteus går i Markus spår, men pekar tydligare på att Jesus är den förväntade Messias genom att låta händelserna och mötena bekräftas av profetutsagor i den judiska traditionen. Matteus anpassar händelserna efter traditionen snarare än att bara låta traditionen belysa händelserna. Lukas och än mer Johannes har föga sinne för dramatisk uppbyggnad och anger facit redan från början med de så kallade barndomsberättelserna respektive prologen. Strålkastarljuset har så att säga redan ställts in på uppståndelsen som den tolkningsnyckel som anger hur vi ska uppfatta de möten som Jesus gör under sitt liv.

Fokus för både Paulus och evangelisterna är Jesu död och uppståndelse. Allting ska läsas ur det perspektivet. Paulus uttrycker det på ett pregnant sätt i inledningen till Romarbrevet: ”Från Paulus, Kristi Jesu tjänare, kallad till apostel, avdelad för att förkunna Guds evangelium, som Gud har utlovat genom sina profeter i de heliga skrifterna, evangeliet om hans son, som till sin mänskliga härkomst var av Davids ätt och genom sin andes helighet blev insatt som Guds son i makt och välde vid sin uppståndelse från de döda: Jesus Kristus,

vår herre”, Rom 1:1-4. Översättningen ”till sin mänskliga härkomst” saknar det teologiska innehåll som den grekiska versionen har, nämligen ”kata sarka”. Det står egentligen ”född enligt köttet av Davids ätt”. När Paulus använder ”sarx”, kött, och inte ”soma”, kropp, så betyder det att han fötts med en kropp som är underkastad död, förruttnelse och förgängelse. Jesus var hundra procent människa som vi och dessutom inordnad i en vanlig mänsklig släkt. Det andra vi ska lägga märke till är att det är först efter uppståndelsen som Jesus blir insatt som Guds son i makt och välde. Vi är så vana att sätta samman inkarnationen, Guds människoblivande och Jesu födelse, med att Jesus är Guds Son, och att det skulle vara en given väg fram till död och uppståndelse, och till sist att Jesus också är Gud liksom han är sann människa. Vi måste tänka bort denna sammansmältning av födelse och inkarnation med död och uppståndelse när vi läser Paulus teologi. Den är istället frukten av en lång reflektion och Paulus är bara i början av den utvecklingen.

Vi hittar så gott som alla kristologiska begrepp hos Paulus, men de har ofta en annan betydelse än den vi är vana vid idag. Det är Kristi död och uppståndelse som förändrar allt, som befriar och som vi får del av i dopet. Vi får inte veta mycket om den historiske Jesus i Paulus brev, annat än att han var född av kvinna, ett judiskt uttryck för att han var född av en människa och vi kan jämföra med Job 14:1: ”Människan, av kvinna född, lever en kort tid och mättas av oro.” ”Född av kvinna” säger alltså inte ett ord om Maria. I samma vers i Galaterbrevet säger Paulus också att Jesus var född under lagen, det vill säga att han var jude, vilket är detsamma som i Romarbrevets inledning.

Att Jesus är Messias är inget som Paulus bevisar genom att återge några tecken och under. Jesus är fredsmedlare, han är den andre eller nye Adam, och han är den som övervinner allt, segraren. Kort sagt, att Jesus är den väntade Messias är en självklarhet när Paulus skriver sina brev och inget som han ägnar någon längre tid på att förklara. Däremot är det intressant att det är korsfästelsen och uppståndelsen från de döda som är de avgörande händelserna för att Jesus verkligen uppfattas som Messias.

På flera ställen betonar Paulus Jesu judiska härkomst. För Paulus var det helt avgörande att Jesus var jude och att titeln Messias bara kunde användas i ett judiskt sammanhang. Det återkommer på flera håll i Paulus brev. ”Jag menar: Kristus blev de omskurnas tjänare för att visa att Gud är sannfärdig och bekräfta de löften som getts åt fäderna”, skriver Paulus i Rom 15:8. I rollen som Messias har Jesus uppfyllt löfterna till fäderna genom sitt liv, sin död och uppståndelse.

Jesus som Guds Son får effekt först i och med uppståndelsen. Det är då som hans roll förändras och hans status av upphöjdhed bekräftas. Att säga ”Guds Son” betyder att man bekänner att Jesus har förhärligats, att han upphöjts. Att

tala om Jesus som Guds Son innebär en perspektivförskjutning, och som något som har effekter för vår framtid. I första Thessalonikerbrevet återfinns vi en av de äldsta förkunnelserna om Kristi framtida återkomst i härlighet: ”Alla berättar av sig själva om vad vårt besök hos er ledde till, hur ni vände er från avgudarna till Gud för att tjäna den levande och sanna Guden och vänta på att hans son, som han har uppväckt från de döda, skall komma från himlen, Jesus, som räddar oss från den stundande vreden”, 1 Thess 1:9-10. En långt senare utveckling av detta är det som författaren till Kolosserbrevet skriver: ”Han har räddat oss ur mörkrets välde och fört oss in i sin älskade sons rike”, Kol 1:13. Guds rike har här blivit Sonens rike, arvtagarens rike, och vi har blivit medarvingar. Hos Paulus är det alltså uppståndelsen som utverkar Jesu gudomliga barnskap och det slutliga genomförandet ligger i Kristi återkomst.

Det allra heligaste och Guds Son

Begreppet ”Guds son” har också en bakgrund i den judiska tempelteologin, som de nytestamentliga författarna sedan bygger vidare på. I korthet handlar det om att templet stod som en symbol för själva skapelsen. I en tidig Midrashkommentar hävdas att det Allra Heligaste stod för dag ett, förhänget för dag två, som en symbol för hur himlen skildes från jorden och så vidare. Tanken var den att templet representerade hela skapelsen och att skapelsen i sig var det sanna templet. Nu är det en sanning med modifikation att det Allra Heligaste stod för dag ett. Egentligen befinner vi oss här utanför tiden, liksom på tröskeln till skapelsens begynnelse. Platsen var förknippad med jordens navel och universums mitt. Här lägger Gud själva grundvalarna för skapelsen, och här var Gud ett med sitt universum. Det Allra Heligaste är ett slags tillstånd av total enhet som underbygger den synliga skapelsen, och inget som direkt ”föregår” den. Det Allra Heligaste bakom förhänget var den osynliga skapelsen, medan tempelhallen stod för Eden, och den synliga skapelsen, materien och världen. Det Allra Heligaste och den gudomliga sfären ska uppfattas som fokus i skapelsen, det som garanterar enheten, sammanhållningen av allting. Detta är också evigt, evigheten självt. Det gudomliga, det himmelska, var inte något fjärran, något avlägset, utan det som var mitt i själva skapelsen, och i 2 Moseboken 25:8 läser vi: ”De skall göra en helgedom åt mig så att jag kan bo mitt ibland dem”. Här kommer också Jesusordet i Luk 17:21 till sin rätt och syftar på betydelsen av det Allra Heligaste: ”Ingen kan säga: Här är det, eller: Där är det. Nej, Guds rike är inom er.”

Det Allra Heligaste var enligt traditionen byggd som en exakt kub, och kallades ”oraklet”, *debir* på hebreiska, där den gudomliga rösten kunde höras. Under det andra templets tid var den här platsen tom, medan den i det ursprungliga templet troligen varit rikt inredd. Här satt den Helige själv på sin tron omgiven av eld

och oräkneliga änglar. Översteprästen Henok sägs ha fått träda in i det Allra Heligaste. Profeten Jesaja har en vision av Herren på sin tron i kapitel 6 och Daniel ser en uråldrig man på en liknande tron. Dessa visioner kan tyda på att en kungatron faktiskt funnits i det Allra Heligaste under första templets tid. Under alla omständigheter så var det Allra Heligaste något som bara kunde angå översteprästen eftersom det bara var han som hade tillåtelse att gå in där.

Det Allra Heligaste innehöll något förborgat, något hemligt, skapelsens innersta kärna. Man kunde beskriva dess inredning till en viss gräns, men vad som egentligen skedde där, det kunde man inte tala om. Hebréerbrevets författare beskriver platsen: ”Bakom det andra förhänget fanns det rum som kallas det allra heligaste. Där stod ett gyllene rökelsealtare och förbundsarken, som var helt överdragen med guld. I den fanns ett guldkärl med mannat, Arons stav, den som hade skjutit gröna skott, och förbundstavlor. Ovanpå arken stod härlighetens keruber, som skuggade försoningsstället. Men jag kan inte här dröja vid varje enskild sak” Heb 9:3-5. Och författaren till Första Petrusbrevet talar om detta som något som änglarna längtade att få blicka in i, 1 Pet 1:12. Vi ska också lägga märke till de förlorade föremålen från det första templet och som nu återkommer i Hebréerbrevets skildring.

De som alltså fick träda in i det Allra Heligaste såg skapelsen i sin fullhet. Det var här visheten hade varit närvarande vid skapelseögonblicket. De som var med i Guds rådslag hade fötts i det Allra Heligaste, ”de blev till innan bergen fanns”. Den här födelsen kom att ses som en uppståndelse, en förvandling från att vara människa till att bli ängel. Henok genomgick en sådan förvandling och skickades sedan tillbaka till jorden. I tempelteologin var uppståndelsen inte en fråga om ett tillstånd efter döden, det var en *theosis*, en förvandling av människan till att bli gudomlig. Den förvandlingen skedde när hon fick vishet och tillträde till det Allra Heligaste för att där ”se” skapelsens inre struktur och mening. De första kristna som ju redan fått smaka på uppståndelsen i dopet såg sig som änglar redan här och nu och de besatt visheten och sanningen eftersom de blivit del av det Allra Heligaste.

Det Allra Heligaste var den osynliga skapelsen och det som skedde här skedde i evigheten, utanför tid och rum. Melchisedek ansågs enligt traditionen ha fötts i det Allra Heligaste, han var av evighet, som det står i Psalm 110. Översteprästen kallades därför ”Guds Son” när han trädde in i det Allra Heligaste och man ansåg att den sanne översteprästen delade Guds liv och ande.

De som fick träda in i det Allra Heligaste kom också till insikt om hur den ursprungliga enheten hade givit upphov till den skapade mångfalden. Den här ursprungliga enheten är nu de kristna kallade till eftersom de alla är del av det Allra Heligaste, som döpta har de ju redan dött och uppstått med Kristus. Enhet

blir ett tecken på sann gudomlighet och detta är något evangelisten Johannes vill bekräfta framför allt i kapitel 17, som är avslutningen på Jesu avskedstal, hans testamente till sina efterföljare, till hela världen. Texten kallas helt riktigt Jesu översteprästerliga bön och visar att han utgått från den Ende, är del av denne Ende och gör lärjungarna till ett. Det är en bön som i mycket avspeglar det Allra Heligaste, den förvandling som äger rum där: ”Och detta är det eviga livet: att de känner dig, den ende sanne Guden, och honom som du har sänt, Jesus Kristus. Jag har förhärligat dig här på jorden genom att fullborda det verk som du har gett mig att utföra. Förhärliga nu mig hos dig, fader, med den härlighet jag hade hos dig innan världen var till” 17:3-5. (...) ”Helige fader, bevara dem i ditt namn, det som du har gett mig, så att de blir ett, liksom vi är ett” 17:11b. (...) Jag ber att de alla skall bli ett och att liksom du, fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss. Då skall världen tro på att du har sänt mig”, 17:21.

I templet var det förhänget som åtskilde det allra heligaste från det heliga. Det heliga ska då ses som något passivt, något som får sin helighet på grund av beröringen med det allra heligaste. Förhänget representerade den synliga skapelsens materia och samma tyg bars också av översteprästen när han befann sig i tempelhallen. Om denna klädnad läser vi i Vishetens bok: ”Ty på hans fotsida dräkt fanns hela världen att se, fädernas ärorika namn var graverade på fyra rader av ädelstenar, och ditt majestät fanns på diademets kring hans huvud” Vish 18:24. Inne i det Allra heligaste var han klädd i vitt linnetyg för att representera änglarna.

Det är i symboliken med förhänget och klädnaden som vi finner tempelteologins inkarnationsbegrepp. Översteprästen var Herrens Härlighet, *Shekinah*, hölj i skapelsens materia, och författaren till Syraks bok beskriver hans uppsyn: ”Hur skön var han inte att se i kretsen av sitt folk, när han trädde ut ur rummet bakom förhänget: han var som morgonstjärnan bland molnen, som fullmånen på festdagarna, som solen när den lyser på den Högstes tempel, som regnbågen när den skimrar bland glänsande moln, som blommande rosor i vårens tid, som liljor där källsprång bryter fram, som skogarna på Libanon en sommardag, som brinnande rökelse på fyrfatet, som ett kärl, hamrat av gediget guld och prytt med alla slags ädla stenar, som ett olivträd, dignande av frukt, och som en cypress som når ända upp bland molnen. När han tog på sig den lysande skruden och klädde sig i sin fulla ståt och sedan steg upp på det heliga altaret, spred han glans över hela tempelgården” Syr 50:5-11.

Att förhänget och översteprästens klädnad hade att göra med inkarnationen stod klart för evangelisterna och författaren till Hebréerbrevet. ”Så kan vi då, mina bröder, tack vare Jesu blod frimodigt gå in i helgedomen på den nya och levande väg genom förhänget - hans kropp - som han har invigt åt oss. Vi har en stor överstepräst som är satt att råda över Guds hus” skriver författaren till

Hebréerbrevet, 10:19-21. Och vid Jesu död, skriver evangelisten Matteus: ”Då brast förhänget i templet i två delar, uppifrån och ända ner, jorden skakade och klipporna rämnade” (27:51). Redan här har vi en insikt om att översteprästen innehade rollen som Guds son, sann Gud och sann människa redan i den judiska traditionen. Kopplingen mellan den prästerliga klädnaden och inkarnationen har levt vidare och Symeon Teologen ger följande tolkning på 1400-talet: ”När prästen kommer ut från det Allra Heligaste och går ner i mittgången så symboliserar detta Kristi nedstigande från himlen och hans ödmjukhet. Att han bär prästerlig klädnad syftar på inkarnationen”.

Att Jesus identifierades med templet som en tidig tolkning kan vi se i evangelierna där det görs till en falsk anklagelsepunkt mot honom hos Matteus och Markus. ”Några kom med det falska vittnesmålet att de hade hört honom säga: ”Jag skall riva ner detta tempel som är byggt av människohand och på tre dagar bygga upp ett annat som inte är gjort av människohand”, Mark 14:57-58. Jesus såg sig självklart inte som något nytt tempel, det hade mycket riktigt varit att häda för honom. Att han själv ville rena templet, hade mer att göra med hans kallelse att återupprätta Israels folk. Men de nytestamentliga författarna var inte sena att tolka honom som ”överstepräst” och som det Allra Heligaste självt i templet även om Jesus aldrig kommit nära någon prästerlig släktlinje under sitt liv. Ur historisk synpunkt blev det viktigt att templet levde vidare i någon form sedan romarna förstört det i grunden år 70 och de var judarna som bekände Jesus som Messias som tog över den traditionella tempelteologin och symboliken.

Men det är ännu intressantare att Paulus långt innan templet förstörs använder symboliken, inte för Jesus själv, men väl för oss döpta. ”Förstår ni inte att ni är Guds tempel och att Guds ande bor i er? Om någon förstör Guds tempel skall Gud förgöra honom. Ty Guds tempel är heligt, och ni är det templet”, 1 Kor 3:16-17. Liksom Gud talade i ”debir”, oraklet, i det Allra Heligaste, så talar nu Gud direkt i oss.

En förlorad kropp

Den franske filosofen och jesuiten Michel de Certeau har hävdad att kristendomen är grundad på en förlorad kropp⁸. Det är drastiskt men avgörande för en levande kristen tro. Vi har ingen grav att gå till, inga monument eller döda personer att tillbe, ingen minnesplats. Vad uppståndelsen än kan betyda så innebär den att vi definitivt inte kan återfinna den levande gudens döda kropp! Om vi kunde det då vore Gud verkligen död! Det här får djupgående konsekvenser för hur vi ska gestalta vår tro. En fingervisning finns i det vi kallar

⁸ The Mystic Fable, vol 1, University of Chicago Press, 1992

Kristi Himmelsfärd, en plågsam påminnelse om att inte ens den uppståndna kroppen finns kvar att möta. Först var graven tom, sedan lämnade den uppståndne Jesus-Kristus oss helt och hållet och så återstår bara tomhet. Ända till dess Anden blir en påtaglig verklighet och en kropp, en gemenskap, börjar ta form på nytt. Man kan säga att vi återfunnit kroppen, och att den kroppen är vi. När vi säger att vi är Kristi kropp så kan det tolkas på en rad olika sätt. Det enda vi inte kan svära oss fria från, om vi anser oss vara del av denna kropp, är att vi i någon mån genom vårt beteende ska påminna om Jesus Kristus, hålla honom levande.

För de som hade stått Jesus nära och som i något avseende erfarit att han efter sin död uppstått blev det svårt att förklara den ”förlorade kroppen”. Mycket snart börjar de som samlas och döps i Kristi namn att betrakta sig själva som Kristi kropp, de som gör att Kristus lever vidare. I sitt första brev till Korintierna skriver Paulus att: ”Ni utgör Kristi kropp och är var för sig delar av den.”⁹ Man talar i teologin om Guds fortgående människoblivande, Guds pågående inkarnation, *incarnatio continua*. Vi döps ju till Kristus¹⁰, vi blir ett Kristusbrev¹¹ eller ikläder oss Kristus i dopet¹², som Paulus säger på olika ställen i sina brev. Identifikationen med Kristus gör oss alla jämbördiga och vi kallas till en radikal efterföljelse. Som Guds barn och Kristi medarvingar är det nu vi som blir det nya templet, ett tempel som lever och är i ständig förvandling.

Insikten att man var Kristi kropp innebar att man strävade mot en framtid, som utgick ifrån att Jesus Kristus själv kallats ut ur graven. Man visade att det var i desperationen, vanmakten, i döden som hoppet föddes om att något omöjligt, ännu icke tänkt, faktiskt blivit möjligt. I en fornkyrklig anonym homilia för påskaftonen läser vi: ”Gud, som blivit människa har dött, och dödsriket bävade. (...) Kristus sade: ’Med makt befaller jag de bundna: Kom ut! Och dem som är i mörkret: Bli ljus! Och de döda: Stå upp! (...) Stå upp, du min skapelse; stå upp du som jag har format till min avbild. Vakna, låt oss gå härifrån. Ty du är i mig och jag i dig, och vi är en enda oskiljbar person. (...) För din, människans skull blev jag som en hjälplös människa, fri bland de döda. (...) Vakna, låt oss gå härifrån. (...) Kerubtronen är beredd, uppvaktningen står redo, bröllopskammaren är inredd, rätterna är tillagade, de himmelska boningarna och hyddorna är beredda, skattkamrarna med goda ting har öppnats, och himmelriket har ställts i ordning sedan begynnelsen.”¹³

⁹ 1 Kor 12:27

¹⁰ T.ex. Gal 3:27

¹¹ 2 Kor 3:2

¹² T.ex. Rom 13:14

¹³ *Läsningar till Kyrkans Dagliga Bön, 2, Fastetiden*, Stockholms Katolska Stift, Katolska Liturgiska Nämnden, Stockholm, 1996; sid. 164 ff

Det som är dött, tomt, mörkt och statiskt, uppmanar Kristus att vakna, att bli ljus, att stå upp och att gå härifrån. Det gäller att vända blicken framåt, mot något okänt. Inte bara för en allmän framtid, utan också för oss själva, att vända blicken mot det vi är skapade för, mot det vi är tänkta att bli. Målsättningen, himmelriket, beskrivs i mustiga kroppsliga bilder med både sexuella relationer i form av bröllopskammaren, måltidsrelationer med de tillagade rätterna och ett skapelsens och naturens överflöd av de goda tingen. Himmelriket, eller Guds rike, är sinnebilden för Guds närvaro och nåd bland oss.

Den förlorade kroppen förvandlas till en kropp av relationer. Den döda kroppen blir till en rörlig kropp i ständig expansion och förvandling, som tillvarons egen evolutionsprocess. Vi behöver inte frukta, för Kristus är i oss och vi är i Kristus. Den levande, rörliga människan är den sanna avbilden av Gud, som namnger sig själv som ”Jag ska bli den jag ska bli”¹⁴. Det är detta berusande hopp och glädje som vi som döpta är kallade att gestalta. Dopet är ju en bekräftelse på att det framtida smält samman med det förgångna, vi både dör och uppstår med Kristus i dopet. Vi blir Kristus, det vill säga Guds tilltal till världen, Guds Du, Guds döttrar och söner.

Kyrkan lär att dopet ger oss en inprägling, *character*, en personlighet, att varje kristen är kallad att handla i Kristi person. Det är en gåva men framför allt en kallelse och ett uppdrag. Vi är de vi ska bli, alltmer Guds avbild och likhet. Vi ska bli mer människa, Guds människoblivande i världen, genom att verkligen anta kött. Att ta emot Anden, det så kallade pingstundret, handlar om att vi blir medvetna om vår värdighet som människor och vår kallelse i linje med detta. Om vi *är* Kristus, är det vi som måste skapa mening i tillvaron, vi som måste göra skillnad, förvandla det omöjliga till det möjliga genom vår tro. Men litar vi på att tron kan förflytta berg?¹⁵

Skapelsens inprägling i varje människa, att hon är Guds avbild, och dopets inprägling, att varje kristen är kallad att handla i Kristi person, borde vara utgångspunkten för hur vi bemöter varandra som människor alldeles oavsett etnisk, kulturell, religiös eller social tillhörighet. Att genom dopet vara kallad att handla i Kristi person ger oss ingen större rätt till något, bara ett större ansvar att bevara Kristusbilden levande i mänskligheten som sådan, och att genom vårt beteende göra Guds rike närvarande.

Med hjälp av olika teologiska tolkningar av begrepp som Guds Son, tempel, det allra heligaste, överstepräst, en förlorad kropp har jag nu till slut också själv

¹⁴ 2 Mos 3:14, The New Interpreter's Bible, A Commentary in Twelve Volumes, Volume I, Abingdon Press, Nashville, 1994; note *b* to the New International Version, p. 708, note *a* to the New Revised Standard Version, p. 708, commentary p. 714

¹⁵ Jfr Matt 17:20

gjort en överbyggnad på Jesus Kristus, sann Gud och sann människa. Det handlar till sist om oss själva och våra relationer med Gud och varandra. Om vi idag tycker att vi måste fördjupa oss i hela utsagan från Kalcedon, med utläggningar om väsen och natur, så kan vi förstås göra det. Men troligen är det så att vår människosyn och världsuppfattning kräver nya begrepp av oss för att ge mening till vem den historiska personen Jesus var. "Sann Gud och sann människa" är sant, men vägarna dit kan se mycket olika ut och de gjorde det redan från den allra första tolkningen av vem Jesus var. Tolkningarna måste sedan bedömas utifrån om de ger mening för dig och mig och sist men inte minst, om de bekräftar människans oförytterliga värde och värdighet.

Sr Madeleine Fredell OP
